

Materiais para a COEDUCACIÓN | 2

O PLAN DE IGUALDADE dun centro educativo

Marian Moreno Llana

Texto de MARIAN MORENO LLANEZA, extraído do libro, editado pola
Confederación Intersindical Galega-Ensino e pola Asociación
Socio-Pedagóxica Galega, *Coeducación. O alicerce do ensino* no ano 2018.

1. Introducción

Contar cun Plan de Igualdade nun centro educativo supón ter unha estrutura que sustente todas as actuacións coeducativas do centro. Neste sentido, podemos dicir que o Plan de Igualdade ten, como obxectivo prioritario, o de coordinar todas aquelas actuacións que son necesarias para que a igualdade atravesese todo o centro educativo e para que esta sexa sistemática en todas as aulas e todos os ámbitos.

É certo que sen Plan de Igualdade tamén se poden levar a cabo actividades, pero estas serán individuais ou puntuais, sen pertencer realmente a unha cultura do centro que estea en consonancia coa idea de construción da igualdade de maneira xeneralizada.

Por iso, o Plan de Igualdade é necesario e, sobre todo, é totalmente identificador dun centro educativo. Isto quere dicir que, aínda que contemos cunha estrutura modelo, cada Plan de Igualdade responderá ás necesidades e ás características propias de cada escola, de cada instituto ou de cada centro de FP. É persoal e intransferible porque debe partir dun diagnóstico certo das necesidades que presenta cada institución respecto á xeneralización e sistematización da igualdade, así como das características propias da poboación á que atende e á súa idiosincrasia.

A igualdade, ata agora, ten unha historia de esforzos individuais, voluntaristas e realmente admirables dunha parte do profesorado, sobre todo mulleres que, pola súa conta, por puro voluntarismo social, dedicáronse a formarse en igualdade e a levar á aula a construción dun mundo mellor que teña a equidade e a non discriminación como base da súa cultura e da súa ideoloxía.

Porén, estes esforzos non foron suficientes e así se percibe porque a sociedade requírenos sempre que hai un caso de violencia de xénero extrema. Neses casos, mira cara á escola, cara á educación e esíxenos un esforzo que, doutra forma, non está dentro das prioridades das nosas autoridades educativas, polo menos ata agora. Como docentes, como institución educativa e como administración debemos facer unha análise do feito ata agora para poder deseñar plans de igualdade que potencien os puntos fortes que xa levamos á práctica e que solucionen as ca-

rencias que o sistema educativo presenta respecto á prevención das violencias machistas. Non é cuestión de botar as mans á cabeza cando hai un asasinato machista, é cuestión de poñer as nosas mans e o noso cerebro a traballar pola igualdade. Non é cuestión de escandalizarse, senón de analizar a realidade que levou a estes asasinatos, a educación recibida, a cultura que fomenta a violencia. Non é cuestión de indignacións de cinco minutos, é cuestión de vontade continuada e de formación de todo o sistema educativo. Ante as violencias machistas, a escola non pode reaccionar de maneira pasiva, con minutos de silencio ou golpes no peito, debe reaccionar de maneira activa e levar ás aulas a verdadeira prevención destas violencias: a coeducación.

Unha das cuestións centrais para levar a igualdade ás aulas é, de maneira imprescindible, a formación do profesorado, posto que, polo xeral, chegamos ás aulas para exercer a nosa profesión docente sen ter a oportunidade dunha formación con perspectiva de xénero. Esta carencia na nosa formación inicial supón que todo o relativo á coeducación debe pasar pola formación permanente do profesorado, co que iso implica de dificultade á hora de conciliar a vida persoal coa profesional e, ademais, de obstáculo para que se xeneralice unha formación que é fundamental para poder cumprir coas leis que sustentan a coeducación.

Hai que ter en conta que o traballo voluntarista deu como resultado un sentimento de soledade nos centros educativos, porque non só se trata de lidar contra o machismo estrutural da sociedade, é tamén soportar o machismo do propio centro educativo e das súas compoñentes, é loitar contra as trabas e burlas do profesorado reaccionario, estar sempre formando a quen quere escoitar, aínda que sexa á hora do café, non descansar ante ningunha agresión sexista e, ao final deste difícil camiño, encontrar poucas ou ningunha recompensa por parte das autoridades educativas. Agora ben, a maior satisfacción, como sempre no labor docente, é o alumnado: a acollida favorable destes temas, o empoderamento das alumnas e dos alumnos que non responden á masculinidade hexemónica e esa sensación de estar traballando para facer un mundo mellor.

2. Plan de igualdade

Un plan de igualdade para un centro educativo é un guión que coordina as diferentes accións que se queren respecto á coeducación. Isto significa que non ten por que ser un documento complicado nin que supoña moito tempo na súa elaboración, senón que ten que servir para o obxectivo que se propón: levar a igualdade ás aulas de forma sistemática e xeneralizada no centro. Canto máis sinxelo sexa o Plan de Igualdade máis posibilidade haberá de encontrar alianzas entre o persoal docente para levalo a cabo.

O imprescindible para un bo plan de igualdade é que as persoas que o planifiquen estean formadas e sexan capaces de transmitir a necesidade da igualdade nas aulas. Non sempre encontramos nos centros educativos o medio profesional ideal para a coeducación: equipo directivo implicado no tema, profesorado formado e ilusionado co plan, familias receptivas, etc. De todas as formas, que haxa persoal ben formado adoita ser a clave para convencer un número importante da comunidade educativa, e en canto temos un grupo para traballar niso, xa podemos empezar a realizar un plan de igualdade que nos guíe con facilidade cara aos obxectivos.

Cando falamos de planificar un plan de igualdade, estamos referíndonos a un documento-guía que será diferente para cada centro, é dicir que cada contexto necesita unhas accións determinadas. De todos os modos, hai unha serie de actuacións centrais que, necesariamente, aparecerán en calquera plan de calquera centro. Si é posible presentar un esquema de plan de igualdade, que logo cada centro educativo deberá contextualizar e personalizar.

Actualmente, e tras moita historia de coeducación nos últimos trinta anos, en case todos os centros educativos contamos con actuacións de igualdade, ben sexa a típica celebración de femérides, talleres externos ou algunha unidade didáctica nalguna materia determinada. O problema adoita ser que estas actuacións se producen de maneira puntual e individual e, en moitas ocasións, nin sequera son coñecidas fóra da aula na que se realizan. Desta maneira, dá a impresión de que non se está facendo nada pola igualdade e baixa a autoestima do centro e a ilusión por levar a coeducación á aula. Ademais, estas actuacións non coordinadas non adoitan

ser tan significativas para o alumnado como cando hai unha verdadeira cultura da igualdade que o impregna todo.

Por iso, para empezar un plan de igualdade faremos un diagnóstico do sexismo e a igualdade no noso centro educativo. Máis adiante daranse algunhas ideas máis explícitas sobre este aspecto.

O plan de igualdade non é un obxectivo en si mesmo, é só unha guía, un recurso que nos axuda a coordinarnos para lograr o obxectivo: levar a igualdade ao centro educativo e previr as violencias machistas. É importante darse conta disto, porque se non podemos caer no erro de escribir un bo plan de igualdade e que logo este sexa papel mollado, que se converta nun documento máis dos centos que poboan o centro educativo e que se dera o traballo por logrado porque xa se ten o plan feito. Recordemos, o plan de igualdade é o primeiro paso para realmente conseguir os obxectivos, pero soamente é un paso.

Como calquera outro documento, o plan de igualdade debe seguir un esquema claro e ordenado, con diferentes apartados que nos axuden a programar o traballo que realizaremos. Non se trata de facer unha publicación tremendamente complexa o extensa, senón de que realmente sexa útil para todas as persoas da comunidade educativa que se unan para traballar pola igualdade. Debemos pensar nun documento útil, que reflecta o realmente necesario.

Partes dun Plan de Igualdade para o centro educativo:

1. **INTRODUCCIÓN:** datos do contexto do centro que sexan significativos para a igualdade (nº de alumnos, nº de alumnas, nº de profesores, nº de profesoras, homes e mulleres nos diferentes cargos do centro, etc.) e tamén qué nos levou a querer ter un plan de igualdade, cales son as nosas ideas sobre a igualdade e as violencias machistas e que expectativas temos ao respecto. Neste apartado é importante contar cunha fundamentación teórica que sustente as nosas ideas de igualdade.
2. **OBXECTIVOS:** que queremos conseguir. Axuda moito que os obxectivos sexan claros e reais, é dicir, que se poidan conseguir e que, ademais, poidamos realmente avaliar a súa consecución. Por exemplo: «analizar o sexismo no centro educativo mediante a observación da linguaxe, cartelería, libros e materiais de aula, etc.», «recoller todas as actuacións relacionadas coa igualdade que se fan no centro, tanto a nivel global como de aula», «introducir nos materiais de aula a visibilización de mulleres ilustres e a súa achega en todas as materias», etc.
3. **CONTIDOS:** que temas serán os centrais no noso plan de igualdade, cales serán os prioritarios na nosa actuación e tamén no diagnóstico que fagamos do noso centro educativo, sobre que teremos que formarnos para poder levalo á aula. Pode servir como exemplo a seguinte listaxe de posibles temas, se ben non é unha listaxe pechada, soamente unha idea:
 - Uso non sexista da linguaxe, tanto no escrito como no oral.
 - Visibilización das mulleres ao longo da historia e actualmente, poñendo de relevo as achegas de mulleres na ciencia, a tecnoloxía, o deporte, a literatura, a filosofía, etc.

- Loita contra os estereotipos de xénero a través da análise, tanto dos medios de comunicación como dos recursos de ocio máis comúns entre o alumnado, como do propio centro educativo e os materiais de aula utilizados.
 - Resolución pacífica de conflitos, con proxectos de convivencia coeducativa.
 - O espazos no centro educativo, os patios de recreo, as actividades extraescolares e complementarias.
 - Educación afectiva e sexual en igualdade, coñecemento e respecto cara á diversidade sexual, loita contra a diversifobia.
 - Prevención da violencia machista, máis alá dos actos do 25 de novembro, traballando desde todas as áreas e materias para transmitir o bo trato fronte ao maltrato.
4. RECURSOS: ter claro os recursos cos que contamos axudaranos para elaborar o plan de igualdade e tamén a levalo a cabo: apoio do equipo directivo, recursos persoais, horas para realizalo, axudas externas ou asesoramentos, formación necesaria, posibilidade de formación entre iguais ou de autoformación, número de persoas implicadas, etc.
 5. METODOLOXÍA: como nos imos organizar, que faremos primeiro, quen o fará, cales son as responsabilidades de cada persoa, cando nos reuniremos para tratar os temas en gran grupo, etc. É dicir, que máis que metodoloxía, sería unha planificación de momentos, temas e actuacións. Tamén podería ser interesante ter en conta se se vai contar con asesoramento externo, que momentos deixamos para ese asesoramento ou que queremos en concreto dese asesoramento.
 6. TEMPORALIZACIÓN: planificación de datas para cada actuación, desta forma teríamos unha folla de ruta que seguir e evitaríase perderse polo camiño. Tampouco é que as datas vaian ser pechadas, senón unha estimación do tempo que nos levará cada cuestión. Por exemplo: análise e diagnóstico do centro respecto á igualdade: primeiro trimestre do curso; propostas de mellora: xaneiro-febreiro; levar a cabo unha das propostas de mellora: ata final de curso. Neste apartado non podemos concretar máis, xa que cada centro é un mundo e as propostas de mellora variarán dun centro a outro, así como por onde deciden empezar nas propostas de mellora, a nosa recomendación é comezar por algo sinxelo e que realmente levemos a cabo antes de terminar o curso, porque así todo o centro verá que é algo posible e que dá resultados.
 7. AVALIACIÓN: é moi importante que nun plan de igualdade haxa unha avaliación que nos axude a continuar mellorando, que reflecta os puntos fortes e os puntos débiles do noso plan. Esta avaliación contará cunha serie de instrumentos que axuden a tirar conclusións: observacións, cuestionarios entre o profesorado, alumnado e familias, recollida de datos cuantitativos de participación, etc. Debemos recordar que todos os datos que se recollan para a avaliación deberán ir segregados por sexo, posto que este dato é fundamental para, realmente, aplicar a perspectiva de xénero no noso plan de igualdade (Urruzola, 2002).

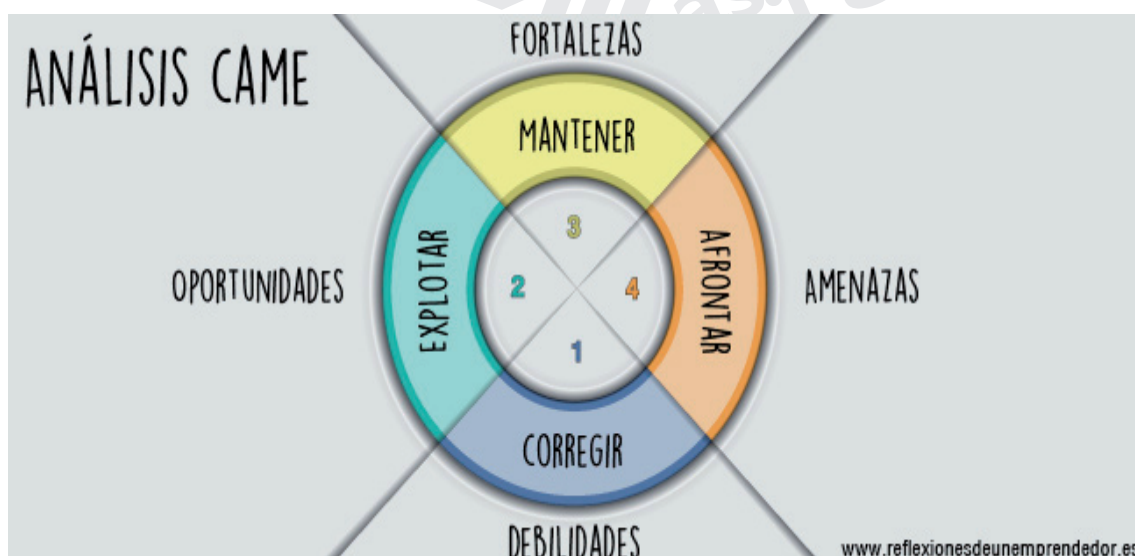
Ferramentas de avaliación, incluso de diagnóstico, moi interesantes son o DAFO e o CAME.

DAFO é un acrónimo de *Debilidades, Ameazas, Fortalezas e Oportunidades*. Para realizar a avaliación estúdanse os seguintes puntos:

- **Debilidades:** son os puntos débiles que presenta o noso proxecto.
- **Ameazas:** son os aspectos que nos poden influír negativamente, e poderían comprometer nos no futuro se non os solucionamos.
- **Fortalezas:** son os puntos fortes que temos na actualidade.
- **Oportunidades:** son os aspectos que nos poden influír positivamente e que hai que aproveitar no futuro.

O DAFO é unha matriz de 2x2, na que se analizan todos os datos e permite a toma de decisións para a mellora da organización ao ir clasificando as informacións nesas catro celas. Considérase que as Debilidades e as Fortalezas son as nosas cualidades internas, mentres que as Ameazas e as Oportunidades son características ou situacións externas que dependen da nosa contorna.

O DAFO dános unha fotografía do noso centro, esta fotografía é o primeiro paso para que a avaliación, realmente, sexa unha oportunidade de mellorar e de presentar conclusións que nos leven á acción. A avaliación non ten ningún sentido en si mesma se non vai acompañada da formulación de propostas de mellora que faga que a nosa organización aprenda dos seus puntos positivos e das súas actuacións negativas. Nese sentido, como complemento ao DAFO, temos o instrumento de análise **CAME (Corrixir, Afrontar, Manter e Explotar)**, é complementario ao anterior porque a cada cela do DAFO correspóndelle unha acción do CAME. Como se pode observar, o DAFO son datos, polo tanto son substantivos, e o CAME son propostas de acción para mellorar, de aí que sexan verbos:

8. ANEXOS: nos anexos, sería de grande axuda que se incorporaran xa os instrumentos que usaremos para realizar o diagnóstico do centro respecto á igualdade, así como os instrumentos concretos da avaliación. Canto máis teñamos concretado á hora de redactar o plan de igualdade, máis fácil será despois levalo a cabo. Hai publicacións nas que podemos encontrar modelos de diagnóstico, por exemplo, que unicamente teremos que contextualizar no noso centro (Subirats e Tomé, 1999). É importante coñecer recursos xa existentes para que non se perda o tempo en cuestións que xa outras persoas fixeron. Por exemplo, para a análise do centro educativo con perspectiva de xénero, para o uso inclusivo da linguaxe ou para o uso dos patios nos centros educativos.

En resumo, un plan de igualdade para un centro educativo non é máis ca un documento no que se pon negro sobre branco o que estamos facendo ben e en que temos carencias respecto a que sexa un centro coeducativo; clarificamos cales son os ítems que fan que un centro sexa coeducativo e cales son os que faltan no noso. Todo iso, no só para coñecer mellor a nosa contorna docente, senón para fomentar os nosos puntos fortes e para propoñer medidas ante os nosos puntos débiles. Ter un plan de igualdade é o primeiro paso para construír o noso centro como coeducativo, como centro que prevén as violencias machistas, como centro libre de *diversifobia*, como centro que mira o futuro con esperanza e con ilusión.

3. Análise do centro educativo con perspectiva de xénero

Comentouse que será necesario empezar por unha análise de diagnóstico do noso centro respecto á igualdade. Este é un dos pasos máis importantes do plan de igualdade, porque a propia análise do noso centro iranos dando as pautas para propoñer as melloras, fixándonos ben no que analizamos, xa teremos sinalados os temas prioritarios para o traballo posterior. Por iso, é importante que a análise a planifiquen persoas que teñen formación en igualdade, ou ben que se solicite o asesoramento externo dalgunha persoa experta niso, porque para analizar hai que aprender a mirar, hai que saber que é o uso non sexista da linguaxe e a súa importancia, hai que saber abesourar en libros de texto e materiais para descubrir os trazos sexistas, hai que coñecer cales son os síntomas da *lgbtifobia*, hai que aprender a desagregar por sexos todos os datos que necesitamos do noso centro, etc. Un plan de igualdade necesita persoas formadas para lideralo e en case todos os centros hai alguén que pode facelo ou ben se pode buscar axuda externa na formación permanente do profesorado.

En cada un dos asuntos analizados, sería conveniente ir xa sinalando os puntos fortes e os puntos débiles, así como as áreas de traballo que detectamos, é dicir, as propostas de mellora que imos observando. Este labor así feito xa desde a análise permítenos ter moito traballo avanzado, posto que unha vez terminado o diagnóstico só teríamos que decidir de todas as áreas de traballo detectadas cales imos priorizar, por cal empezaremos, etc.

A continuación, expónse unha listaxe de cuestións para analizar no centro educativo co fin de coñecelo e propoñer o seu paso a centro coeducativo.

- **Linguaxe.** Se ben o tema do uso non sexista da linguaxe sempre é polémico pola cantidade de reticencias que se amosan, aínda hoxe en día, sobre o seu uso, todas as persoas que traballamos en igualdade sabemos da súa importancia e sabemos que, ademais, é o primeiro paso para comezar a traballar a igualdade en calquera institución.

Nun primeiro momento, centrase o estudo na utilización da linguaxe escrita no centro, aquela que se pode analizar cunha simple observación dos letreiros expostos, as comunicacións ás familias, as comunicacións internas, os boletíns de notas, etc.

Un segundo nivel de análise levaranos aos documentos oficiais do centro. A observación do uso non sexista da linguaxe en todos os documentos escritos do centro: a Programación Xeral Anual, o Proxecto Educativo, o Plan de Acción Titorial, o Plan de Convivencia, as programacións de aula, etc. Do mesmo xeito, constatarase se nestes documentos oficiais do centro educativo aparece de maneira explícita o obxectivo de igualdade e como se concreta ese obxectivo.

E un terceiro estadio ou nivel de análise ocúpao a Linguaxe oral. A análise da linguaxe oral é máis difícil, posto que o uso oral é máis dinámico có escrito e ten menos posibilidade de re-visión, é máis espontáneo e, polo tanto, ten máis posibilidades de erro. A este respecto, sería interesante analizar o uso oral no rexistro formal, é dicir, nas reunións, claustros e actos públicos; e no rexistro informal, que sería o usado nas comunicacións cotiás no centro. Esta análise é importante que se centre tanto no persoal docente como non docente, porque todas as persoas que traballan nun centro educativo dan unha imaxe determinada do propio centro.

- **Celebracións puntuais.** ¿Realízanse algunhas actividades para celebrar o 8 de marzo, Día internacional das Mulleres, ou para o 25 de novembro, Día internacional contra a violencia cara ás mulleres, ou para o 17 de maio, Día Internacional contra a homofobia, transfobia e bifobia? Cando se celebran días puntuais como o Día do Libro ou o Día da Paz, dáselles perspectiva de xénero?
- **Accións concretas.** En moitos centros prodúcense actuacións concretas de persoas, ben individualmente ou ben en pequeno grupo. É importante sinalar estas actuacións porque son significativas para o alumnado, aínda que non formen parte dunha acción sistemática e globalizada no centro. O coñecemento das persoas que traballan, desde a súa parcela, por unha educación para a igualdade é, ademais, básico para crear alianzas. Podemos preguntarnos, á hora de analizar este aspecto, se no noso centro se realizan exposicións con perspectiva de xénero, talleres externos desde algunha materia ou desde titorías que aborden a igualdade ou a prevención da violencia de xénero, unidades didácticas concretas que se enmarcan nas programacións de aula dentro de áreas ou materias concretas (ética, educación para a cidadanía, linguas, filosofía, ciencias, matemáticas, etc.), accións individuais de uso non sexista da linguaxe, visibilización do labor das mulleres de maneira explícita, etc.
- **Materiais e libros de texto.** Todos os materiais que o profesorado leva á aula dan unha imaxe da nosa sociedade e da nosa cultura e transmiten, á súa vez, valores e ideas. Polo tanto, é importante analizar se os libros de texto, os materiais, as unidades didácticas, os textos, as exemplificacións ou as ilustracións transmiten igualdade ou, polo contrario, fomentan estereotipos e roles de xénero (Calero, 1999:50).

Así, o estudo de todos estes materiais debería basearse no tipo de linguaxe que se usa, se é sexista ou non; se as imaxes que se utilizan para ilustrar os diferentes temas presentan a diversidade que actualmente temos na nosa sociedade ou se dan unha imaxe estereotipada

das profesións, as ocupacións e os intereses das persoas; a presenza o ausencia de valores cando se tratan temas de coidado das persoas ou de labores domésticos ou de privacidade, a presenza ou ausencia de mulleres cando se tratan temas científicos, tecnolóxicos, históricos, deportivos ou de iniciativa persoal e éxito profesional; o sexo das persoas profesionais que aparecen, se están mediatizadas por unha división do traballo baseado no sexo; o protagonismo de mulleres e varóns nos diferentes temas que se tratan, se existen referentes de mulleres empoderadas, con autoridade social ou política, se aparecen varóns que sexan referentes dunha masculinidade non tradicional, se de maneira xeneralizada aparecen varóns como suxeitos das accións e mulleres como obxecto desas accións; a achega de varóns e mulleres ao longo da historia en todos os ámbitos culturais, sociais ou políticos, resaltando que a achega das mulleres foi, tradicionalmente, invisibilizada e descoñecida para o común da cidadanía, etc.

- **Acción titorial e orientación académica e profesional.** O Plan de Acción Titorial afecta a todo o centro, desde o momento en que está dirixido a todos os grupos de alumnado, a través das titorías, así como ás familias.

Hai aspectos que sempre deben aparecer se a acción titorial ten perspectiva de xénero e serán esas cuestións a base desta análise ou estudo:

- Corresponsabilidade e repartición igualitaria dos labores domésticos entre varóns e mulleres.
- Centralidade no emprego, posto que a base da autonomía das persoas e da non dependencia é, precisamente, contar con ingresos e con certa autonomía económica.
- Actitude crítica ante os estereotipos que levan á discriminación. As titorías son espazos interesantes para este tipo de debates e de análises críticas, por iso debemos estudar se o Plan de Acción Titorial as contempla como unha das súas actuacións básicas, tendo en conta ademais que é a base para unha resolución pacífica de conflitos. Así, neste plan deberán aparecer actuacións que loiten contra a lgbtifobia, que fomenten o respecto ás diversidades, tanto a nivel interno como sobre todo a nivel externo. É a imaxe de toda esa comunidade educativa ante a administración, ante a poboación e ante as familias; ademais, exerce o liderado educativo no propio centro, posto que é quen guía os proxectos nos claustros e nas diferentes reunións do profesorado. Por iso, é moi importante o apoio e a implicación do equipo directivo na educación para a igualdade. É, polo tanto, un elemento importante o analizar a actitude do equipo directivo neste sentido: uso non sexista da linguaxe nos escritos e nos actos oficiais, interese no nomeamento de representante de igualdade e coordinación con esa persoa, apoio á elaboración do diagnóstico con perspectiva de xénero, presentación dos datos desagregados por sexos en resultados académicos e convivencia que permita a detección de carencias, imaxe coeducativa da web do centro (linguaxe, ilustracións, estereotipos, etc.).

- **Biblioteca escolar.** A biblioteca escolar recolle todas as lecturas, tanto literarias como de consulta, do centro. Todos eses materiais transmiten unha forma de ver o mundo e, nalgúns casos, presentan estereotipos sexistas que hai que analizar. A actuación de diagnóstico na biblioteca escolar centrarase sobre todo en realizar un estudo do material que actualmente se ten na biblioteca: cantas mulleres aparecen nos libros, en que accións adoitan aparecer, que estereotipos transmiten, de quen é o protagonismo nas obras, que personaxes se relacionan coas tarefas domésticas, co coidado das persoas, co éxito profesional, coa aventura e o deporte, de cantas escritoras hai libros nas estanterías, etc. Sobre todo en bibliotecas escolares de centros que levan funcionando moitos anos, hai que ter especial coidado con que non haxa exemplares homofóbicos nin explicitamente sexistas, sobre todo en seccións como Relixión ou Ética. Esta apreciación pode parecer moi obvia, pero sabemos de bibliotecas escolares nas que non houbo un expurgo significativo e consérvanse volumes que defenden ideas ilegais actualmente. Nestes casos, faise necesario un expurgo sistemático, baseado en criterios pedagóxicos e de igualdade.
- **Plan de convivencia.** O noso alumnado ten unha idade na que é importantísima a construción da súa identidade, por iso, o Plan de Convivencia debería incluír actuacións referidas á construción da masculinidade e a feminidade no noso alumnado, os estereotipos e prexuízos de xénero que sustentan a súa ideoloxía de vida, as discriminacións por razón de sexo e de diversidade sexual que se poden producir no centro. Para todo isto é fundamental que o Plan de Convivencia contemple protocolos que respondan a todas as situacións mencionadas: acoso sexual, agresión sexista, lgbtifobia, etc.
- **Espazos.** Tamén é importante o uso que se fai de patios, pavillóns deportivos, espazos de convivencia e aulas, por parte de alumnos e alumnas. É unha realidade moi estendida que o centro dos patios sexa usado por un número reducido de alumnos para deportes de balón e que o resto de alumnos e case todas as alumnas ocupen a periferia das canchas.
- **Educación afectivo-sexual.** A educación afectiva-sexual nos centros educativos debe estar libre, en todo momento, de prexuízos, así debe atender a diversidade sexual, que é un dereito da cidadanía, e non debe transmitir mensaxes discriminatorias aínda estendidas na nosa sociedade. Tamén debe planificarse unha educación afectivo-sexual afastada da idea coito-céntrica tan xeneralizada, que responda a unhas relacións igualitarias e equitativas.
- **Formación do profesorado.** Unha das cuestións para analizar no noso centro é o nivel de formación en igualdade co que conta o profesorado. Esta análise é realmente fácil, cun simple cuestionario no que se lle pregunte ao profesorado sobre se algunha vez asistiu a un curso sobre igualdade, ou se realizou algún proxecto coeducativo.

Como en temas de saúde, unha boa diagnose é o inicio dun tratamento acaído; así ocorre en educación, porque analizar o contexto no que traballamos, con perspectiva de xénero, permítenos coñecer o noso centro educativo e propoñer as prioridades para previr as violencias machistas. Construír un centro coeducativo, pasar da escola mixta á coeducativa non é un proceso rá-

vido, o máis importante é que todo o que fagamos teña boa base e sexa realmente significativo para o noso alumnado. Pero sempre hai que recordar que analizar non serve de nada se despois non se pasa á acción e se avalían as actuacións curso a curso. Analizar para actuar, esa sería a premisa dun bo Plan de Igualdade.

